

De Europese Erfrechtverordening: nieuwste loot aan de stam van het Europese IPR

Mr. J.G. Knot*

Op 4 juli 2012 is de Europese Erfrechtverordening vastgesteld. Deze verordening introduceert geharmoniseerde regels in de Europese Unie (met uitzondering van het Verenigd Koninkrijk, Ierland en Denemarken) ten aanzien van de bevoegdheid, het toepasselijke recht en de erkenning en tenuitvoerlegging op het terrein van het internationaal erfrecht. Niet het materiële erfrecht, maar het IPR-erfrecht vormt daarmee het onderwerp van de verordening. Bovendien wordt met de verordening het instrument van de Europese erfrechtverklaring ingevoerd. Daarmee is de Erfrechtverordening een volgende – en naar het zich laat aanzien zeker niet de laatste – stap in het proces van Europeanisering van het IPR.

Verordening (EU) nr. 650/2012 van het Europees Parlement en de Raad betreffende de bevoegdheid, het toepasselijke recht, de erkenning en de tenuitvoerlegging van beslissingen en de aanvaarding en de tenuitvoerlegging van authentieke akten op het gebied van erfopvolging, alsmede betreffende de instelling van een Europese erfrechtverklaring, PbEU 2012, L 201/107 (Verordening 2012/650/EU).

Inleiding: lang verwacht

Met de vaststelling van de Europese Erfrechtverordening wordt een totstandkomingsproces afgerond dat officieel startte op 1 maart 2005 toen de Europese Commissie met het groenboek Erfopvolging en testamenten¹ naar buiten trad. Enkele jaren daarvoor was ons in het kader van het streven naar een Europese ruimte van vrijheid, veiligheid en recht al een erfrechtverordening

in het vooruitzicht gesteld.² De contouren van de verordening werden in de loop van het proces steeds een beetje zichtbaarder, zodat de hoofdlijnen van het eindresultaat niet verrassen.³ Toch bevat de verordening ook een aantal nieuwe elementen, zeker als men de regeling vergelijkt met het tot dusver in Nederland geldende internationaal erfrecht, dat – wat betreft het toepasselijke recht – volgt uit titel 12 van Boek 10 BW⁴ en het Haags Erfrechtverdrag 1989.⁵ De doelstelling van de verordening wordt in de preambule als volgt omschreven:

‘De goede werking van de interne markt moet worden vergemakkelijkt door het wegnemen van de belemmeringen voor het vrije verkeer van personen die thans moeilijkheden ondervinden om hun rechten te doen gelden in het kader van een erfopvolging met grensoverschrijdende gevolgen. In de Europese justitiële ruimte moeten burgers op voorhand hun erfopvolging kunnen organiseren. De rechten van erfgenamen en legatarissen, van andere personen die

- Al in het Actieplan van Wenen uit 1998 (*PbEG* 1999, C 19/1) werd een onderzoek naar de mogelijkheden van het creëren van een Europees instrument op het gebied van (onder meer) het internationaal erfrecht aangekondigd.
- Zie over deze ontwikkeling en eerdere tekstvoorstellen onder andere P. Vlas, ‘Naar een EG-Verordening IPR-Erfrecht?’, *WPNR* 2003/6533, p. 391-393, J.G. Knot, *Internationale boedelafwikkeling. Over het toepasselijke recht op de afwikkeling van nalatenschappen* (diss. Groningen), Deventer: Kluwer 2008, p. 159-214, P.A.M. Lokin, ‘De unificatie van het conflictenrecht in de toekomstige Verordening inzake erfrecht’, *WPNR* 2009/6782, p. 54-60, J.G. Knot, ‘Europees internationaal erfrecht op komst: het voorstel voor een Europese Erfrechtverordening nader belicht’, *NIPR* 2010/1, p. 3-19, E.N. Frohn en B.F.P. Lhoëst, ‘Het voorstel voor een Europese erfrechtverordening’, *FJR* 2010, 20, p. 47-54 en P. Vlas, ‘De Verordening IPR-erfrecht in wording’, *WPNR* 2012/6924, p. 249-255.
- In werking getreden op 1 januari 2012 (*Stb.* 2011, 272). De meeste regels uit titel 12 van Boek 10 BW waren daarvoor opgenomen in de Wet conflictenrecht erfopvolging (WCEo) (*Stb.* 1996, 457).
- Hierna ook ‘HEV’89’, *Trb.* 1994, 49. Dit verdrag is nooit in werking getreden, maar de verdragsregels zijn door art. 10:145 lid 2 BW – voorheen art. 1 WCEo – in het Nederlandse IPR geïncorporeerd. Gezien het toepassingsgebied van de verordening, verliest het Haags Erfrechtverdrag 1989 vanaf het moment dat de verordening moet worden toegepast, dan ook geheel zijn belang.

* Mr. J.G. Knot is universitair docent internationaal privaatrecht aan de Rijksuniversiteit Groningen en wetenschappelijk adviseur bij PlasBossinade te Groningen; j.g.knot@rug.nl.

1. COM(2005)65 def.

de erfflater na staan en van schuldeisers van de nalatenschap moeten daadwerkelijk worden gegarandeerd.⁶

Denemarken, het Verenigd Koninkrijk en Ierland hebben niet deelgenomen aan de aanneming van de verordening, een mogelijkheid die hun op grond van hun bijzondere positie ten aanzien van Europese IPR-regelgeving toekomt.⁷ Dat betekent dat de verordening in deze lidstaten niet van toepassing zal zijn, hetgeen de hiervoor omschreven doelstelling van de verordening enigszins ondermijnt. Het Verenigd Koninkrijk en Ierland kunnen te allen tijde besluiten de verordening alsnog te aanvaarden. De verwachting is overigens niet dat zij dit (binnen afzienbare tijd) zullen doen.

In het vervolg van dit artikel worden de hoofdlijnen van de verordening nader uiteengezet. Eerst wordt ingegaan op het overgangsrecht en het toepassingsgebied: welke gevallen en welke onderwerpen beoogt de verordening te regelen? Vervolgens komen achtereenvolgens de regels van de verordening op het vlak van de bevoegdheid, het toepasselijke recht en de erkenning en tenuitvoerlegging aan bod en wordt de regeling rondom de Europese verklaring van erfrecht toegelicht. De bijdrage wordt afgesloten met een korte conclusie.⁸

Overgangsrecht: vanaf 17 augustus 2015

Zoals inmiddels te doen gebruikelijk in de Europese IPR-verordeningen wordt ook in de Erfrechtverordening onderscheid gemaakt tussen het moment waarop de verordening in werking treedt en het moment waarop zij van toepassing wordt. Inwerkingtreding vindt plaats op de twintigste dag na de bekendmaking in het publicatieblad, te weten 16 augustus 2012. Voor de praktijk echter veel belangrijker is het moment waarop de verordening daadwerkelijk dient te worden toegepast. Dat is, met uitzondering van een aantal bepalingen betreffende informatievoorziening en de vaststelling van lijsten en formulieren, met ingang van 17 augustus 2015.⁹ De Europese Erfrechtverordening biedt de lidstaten derhalve nog drie jaren de tijd om zich op de toepassing ervan voor te bereiden: de verordening is (pas) van toepassing op de erfopvolging van personen die overlijden op of na 17 augustus 2015.¹⁰ Daarbij geldt dat indien een erfflater die op of na 17 augustus 2015 is overleden, reeds vóór deze datum bij uiterste wilsbeschikking over zijn nalatenschap had beschikt en/of een rechtskeuze had uitgebracht, deze uiterste wilsbeschikking en rechtskeuze in ieder geval geldig zijn indien zij voldoen aan de regels

van de verordening. Daarnaast zijn de uiterste wilsbeschikking en de rechtskeuze geldig als zij voldoen aan de regels van internationaal privaatrecht van het land van erflaters gewone verblijfplaats of nationaliteit op het moment van het opstellen van de uiterste wilsbeschikking respectievelijk het uitbrengen van de rechtskeuze. Voor de uiterste wilsbeschikking komt daar nog bij dat deze geldig is als hij voldoet aan de IPR-regels die op het moment van beschikken golden in de lidstaat waar de erfopvolging wordt behandeld.¹¹ Bovendien geldt dat indien een uiterste wilsbeschikking vóór 17 augustus 2015 is opgesteld in overeenstemming met het recht waarvoor de erfflater onder de verordening een rechtskeuze had kunnen uitbrengen, dit recht van toepassing wordt geacht op de erfopvolging.¹² Doel van deze regel zal zijn zoveel mogelijk te voorkomen dat een uiterste wilsbeschikking ongeldig moet worden geacht, met als gevolg dat de daarin vervatte laatste wil van de erfflater niet kan worden uitgevoerd.

Toepassingsgebied: erfopvolging

De verordening bepaalt in artikel 1 lid 1 dat zij materieel van toepassing is op de erfopvolging in de nalatenschappen van overleden personen. Onder erfopvolging verstaat de verordening:

‘(...) de erfopvolging in de nalatenschap van een overleden persoon, waaronder wordt begrepen elke vorm van overgang of overdracht van goederen, rechten en verplichtingen naar aanleiding van een overlijden, ongeacht of het gaat om een vrijwillige overgang of overdracht krachtens een uiterste wilsbeschikking, dan wel om een overgang middels erfopvolging bij versterf.’¹³

Zowel de wettelijke als de testamentaire erfopvolging valt binnen het bereik van de verordening. De preambule voegt hieraan nog toe dat het toepassingsgebied van de verordening ‘alle burgerrechtelijke aspecten van erfopvolging’ moet omvatten.¹⁴ Op dit punt zou gemakkelijk kunnen worden geconcludeerd dat het toepassingsgebied van de verordening gelijk is aan dat van het Haags Erfrechtverdrag 1989, dat immers eveneens op erfopvolging ziet.¹⁵ Dat is echter een misvatting. Weliswaar worden dezelfde begrippen gehanteerd, maar de inhoud van de begrippen is niet gelijk. Waar vaststaat dat het Haags Erfrechtverdrag 1989 slechts de vererving van de nalatenschap beslaat en de afwikkeling (lees: de

6. Preambule, nr. 7.

7. Vgl. preambule, nr. 82 en 83.

8. Tenzij anders aangegeven, zullen verwijzingen naar artikelen in het vervolg van deze bijdrage betrekking hebben op de artikelen van de Europese Erfrechtverordening.

9. Art. 84 Europese Erfrechtverordening.

10. Art. 83 Europese Erfrechtverordening.

11. Art. 83 lid 2 en 3 Europese Erfrechtverordening.

12. Art. 83 lid 4 Europese Erfrechtverordening. In de Nederlandse tekst van deze bepaling is een woordje weggevallen; uit de andere vertalingen valt echter zonder meer af te leiden dat het gaat om uiterste wilsbeschikkingen die zijn opgesteld vóór 17 augustus 2015.

13. Art. 3 lid 1 aanhef en onder a Europese Erfrechtverordening.

14. Preambule, nr. 9.

15. Vgl. art. 1 lid 1 HEV'89.

vereffening en verdeling) ervan ongeregeld laat, is de verordening op zowel de vererving, de vermogensovergang als de afwikkeling van de nalatenschap van toepassing. De preambule bij de verordening vermeldt dat het toepasselijke recht de erfopvolging moet beheersen vanaf het opvallen van de nalatenschap totdat de eigendom van de bestanddelen van de nalatenschap op de rechthebbenden is overgegaan en dat dat recht mede betrekking moet hebben op het beheer van de nalatenschap en de aansprakelijkheid voor de schulden van de nalatenschap.¹⁶ Dat de verordening ook op de afwikkeling ziet, blijkt eens te meer uit de daarin opgenomen lijst van onderwerpen die door het aangewezen recht worden beheerst. Artikel 22 lid 2 rekent daartoe onder meer de overgang op en de overdracht aan de erfgenamen (onder e), de aansprakelijkheid voor de schulden van de nalatenschap (onder g) en de verdeling van de nalatenschap (onder j). De gehele erfopvolging – van vererving, vermogensovergang, vereffening tot en met verdeling van de nalatenschap – valt derhalve binnen het toepassingsgebied van de verordening. Daarmee komt het in Nederland op gezag van Hijmans en Meijers gemaakte onderscheid in het IPR tussen de vererving en de afwikkeling van nalatenschappen met het van toepassing worden van de Europese Erfrechtverordening te vervallen.¹⁷ De gehele erfopvolging behoort voortaan tot dezelfde verwijzingscategorie.

Nieuw ten opzichte van het Haags Erfrechtverdrag 1989 is bovendien dat de verordening ook van toepassing is op de bekwaamheid van een testateur om bij uiterste wil over zijn nalatenschap te beschikken.¹⁸ Het verdrag sluit dit onderwerp expliciet uit van het materiële toepassingsgebied, zodat hierop nu nog *commune conflictregels* worden toegepast.¹⁹ Dat gaat echter veranderen. Onder de verordening valt weliswaar de bekwaamheid van natuurlijke personen evengoed buiten het materiële toepassingsgebied, maar hierop wordt een uitzondering gemaakt ten aanzien van ‘de handelingsbekwaamheid met betrekking tot de uiterste wilsbeschikking’.²⁰ Daarmee wordt duidelijk dat ook de bekwaamheid om bij uiterste wil te beschikken tot de erfopvolging en daarmee tot het materiële toepassingsgebied van de verordening moet worden gerekend. Het recht waarnaar deze bekwaamheid moet worden beoordeeld, wordt derhalve door de verordening aangewezen.

Een ander opvallend verschil ten opzichte van het Haags Erfrechtverdrag 1989 is dat ook de formele geldigheid van schriftelijke uiterste wilsbeschikkingen tot het mate-

riële toepassingsgebied van de verordening behoort. Wordt onder het verdrag de vorm van uiterste wilsbeschikkingen geheel van het toepassingsgebied uitgesloten,²¹ onder de verordening geldt dit slechts voor de formele geldigheid van *mondelijke* uiterste wilsbeschikkingen.²² Dit doet de vraag rijzen hoe de verordening zich verhoudt tot het Haags Testamentsvormenverdrag 1961,²³ dat immers ook op de formele geldigheid van testamentaire beschikkingen van toepassing is.²⁴ De verordening bepaalt dat lidstaten die partij zijn bij het Haags Testamentsvormenverdrag 1961, in plaats van de desbetreffende regels uit de verordening, de regels uit dit verdrag zullen blijven toepassen.²⁵ Voor de lidstaten die geen partij zijn bij het verdrag geldt op basis van de verordening een zeer vergelijkbare en ruimhartige regeling ten aanzien van de geldigheid van de vorm van (schriftelijke) uiterste wilsbeschikkingen.²⁶ De verordening kent een universeel formeel toepassingsgebied. Het door de verordening als toepasselijk aangewezen erfrecht wordt daarom altijd toegepast, ook als dit in voorkomende gevallen het recht van de niet-lidstaat is.²⁷

Rechtsmacht: gerechten lidstaat laatste gewone verblijfplaats erflater

In grensoverschrijdende zaken van erfopvolging komt volgens de verordening rechtsmacht toe aan de gerechten van de lidstaat waar de erflater zijn laatste gewone verblijfplaats had. Behalve voor gerechtelijke autoriteiten geldt de bevoegdheidsregeling ook voor andere autoriteiten en juridische beroepsbeoefenaars met bevoegdheid in erfrechtelijke aangelegenheden, die rechterlijke functies vervullen of handelen krachtens volmacht of onder toezicht van een gerechtelijke autoriteit. Om als ‘gerecht’ in de zin van de verordening te gelden, moeten deze andere autoriteiten waarborgen bieden op het vlak van de onpartijdigheid en het beginsel van hoor- en wederhoor, en moeten hun beslissingen vatbaar zijn voor hoger beroep en dezelfde rechtskracht bezitten als een gerechtelijke beslissing.²⁸ Mocht een bepaalde autoriteit niet kwalificeren als ‘gerecht’, dan laat de verordening de bevoegdheid van deze autoriteiten in kwesties van erfopvolging ongeregeld.²⁹ Aangezien de Nederlandse notaris bij zijn erfrechtelijke taken niet optreedt als gerecht in vorenbedoelde zin, zal hij daarmee niet

16. Preambule, nr. 42.

17. Zie over het ontstaan van dit onderscheid en de rol van I. Henri Hijmans en E.M. Meijers daarin: Knot 2008, p. 17-36 (zie noot 3), alsmede de aldaar aangehaalde bronnen.

18. Vgl. voor de bekwaamheid volgens Nederlands materieel erfrecht: art. 4:55 BW.

19. Vgl. art. 1 lid 2 aanhef en onder b HEV’89. De bekwaamheid uiterste wilsbeschikkingen te maken wordt in Nederland op basis van art. 10:146 BW beoordeeld aan de hand van de nationale wet van de testateur.

20. Art. 1 lid 2 aanhef en onder b Europese Erfrechtverordening (‘onverminderd artikel 26’) jo. art. 26 lid 1 aanhef en onder a Europese Erfrechtverordening.

21. Vgl. art. 1 lid 2 aanhef en onder a HEV’89.

22. Art. 1 lid 2 aanhef en onder f Europese Erfrechtverordening.

23. Hierna ook ‘HTV’61’, *Trb.* 1980, 54.

24. Art. 1 lid 1 HTV’61.

25. Art. 75 lid 1 tweede volzin Europese Erfrechtverordening.

26. De *favor testamenti* die aan het HTV’61 ten grondslag ligt, wordt ook door de verordening gehuldigd; zie art. 27 Europese Erfrechtverordening.

27. Art. 20 Europese Erfrechtverordening.

28. Art. 3 lid 2 Europese Erfrechtverordening.

29. Art. 2 Europese Erfrechtverordening.

aan de bevoegdheidsregels van de verordening gebonden zijn.³⁰

Terugkerend punt van discussie bij alle Europese IPR-verordeningen is of er een definitie kan en/of moet worden opgesteld van de gewone verblijfplaats. Duidelijk is dat met gewone verblijfplaats wordt gerefereerd aan het in het kader van de Haagse Conferentie ontwikkelde begrip ‘*résidence habituelle*’, waarmee het centrum van iemands maatschappelijke leven wordt bedoeld.³¹ Concreet betekent dit dat de ligging van de gewone verblijfplaats aan de hand van alle relevante feiten en omstandigheden moet worden vastgesteld. In verreweg de meeste gevallen zal dit geen enkel probleem zijn. In een klein percentage gevallen kan de ligging van de gewone verblijfplaats echter aanleiding geven tot discussie. Toch is er ook in de Europese Erfrechtverordening voor gekozen geen definitie van het begrip gewone verblijfplaats op te nemen en dat is begrijpelijk. Het feitelijke karakter van het begrip maakt de gewone verblijfplaats nu juist tot een zo nuttige aanknopingsfactor, omdat het altijd verwijst naar een nauw met de erflater verbonden land. Een juridische definitie die onherroepelijk een grotere abstractie van de feitelijke vestiging zou inhouden, doet dit voordeel grotendeels teniet. Om de praktijk toch enig extra houvast te bieden, is in de preambule een aantal overwegingen aan het begrip gewone verblijfplaats gewijd. Daar wordt gesteld dat de rechter die de gewone verblijfplaats dient vast te stellen, zich een oordeel moet vormen over alle aspecten die het leven van de erflater, zowel in de jaren voor zijn overlijden als op het tijdstip van overlijden zelf, hebben gekenmerkt. Hierbij moeten alle relevante feitelijke elementen in beschouwing worden genomen, waarbij in het bijzonder waarde toekomt aan de duur en de regelmatigheid van de aanwezigheid van de erflater in het betrokken land en de omstandigheden van en de redenen voor dit verblijf aldaar.³² Voorts wordt erop gewezen dat als een erflater om professionele of economische redenen in een andere lidstaat is gaan wonen en werken, het zeer wel voorstelbaar is dat zijn gewone verblijfplaats nog in zijn land van oorsprong is gelegen waar zich het centrum van zijn belangen voor zijn gezins- en sociale leven bevond, namelijk indien hij een nauwe en duurzame band met dat land heeft behouden. Voor een erflater die voortdurend rondreisde zonder zich ergens voor langere tijd te vestigen, kan diens nationaliteit of de plaats waar zijn voornaamste goederen zijn gelegen in het bijzonder worden meegewogen bij de beoordeling van alle feitelijke omstandigheden voor het vaststellen van de ligging van de gewone verblijfplaats.³³

Een van de belangrijkste uitgangspunten van de verordening is dat de autoriteit die bevoegd is de erfopvolging te behandelen daarbij in de meeste gevallen haar eigen recht kan toepassen. Er wordt gestreefd naar een *Gleichlauf* tussen bevoegdheid en toepasselijk recht in een zo groot mogelijk aantal gevallen. Hieruit laat zich ook verklaren dat de verordening een aantal bevoegdheidsbepalingen kent die, in afwijking van de algemene regel van bevoegdheid voor de gerechten van erflaters laatste gewone verblijfplaats, bevoegdheid toekennen aan de gerechten van een andere lidstaat. Dat is onder omstandigheden namelijk het geval indien, op grond van een door de erflater geldig uitgebrachte rechtskeuze, ook het recht van deze andere lidstaat op de erfopvolging van toepassing is. Hierdoor blijft de beoogde *Gleichlauf* ook in deze situaties gehandhaafd.³⁴

Had de erflater zijn laatste gewone verblijfplaats niet in een lidstaat, dan kan een lidstaatrechter toch – subsidiair – bevoegd zijn ten aanzien van de erfopvolging, indien er goederen van de erflater op het grondgebied van die lidstaat zijn gelegen. Bijkomende voorwaarde is dan wel dat de erflater ofwel de nationaliteit van dat land bezat ofwel zijn vorige gewone verblijfplaats minder dan vijf jaar voor zijn overlijden nog in dat land had. De genoemde gronden voor subsidiaire bevoegdheid van de lidstaatrechters zijn limitatief en bovendien in hiërarchische volgorde opgesteld. Dat wil zeggen dat eerst moet worden getoetst of het criterium van erflaters nationaliteit een bevoegde lidstaatrechter oplevert en dat pas als dit niet het geval is het criterium van erflaters vorige gewone verblijfplaats in aanmerking mag worden genomen. Deze regeling moet zorgen voor de nodige afstemming, zodat de gerechten van alle lidstaten op dezelfde gronden bevoegdheid kunnen uitoefenen en er steeds maar één lidstaatrechter ten aanzien van (dezelfde bestanddelen van) de nalatenschap bevoegd is.³⁵ Indien derhalve een Duits/Turkse erflater in Turkije komt te overlijden, waar hij zijn gewone verblijfplaats had, zich goederen van zijn nalatenschap in zowel Duitsland als Nederland bevinden en de erflater voordat hij – twee jaar voor zijn overlijden – naar Turkije verhuisde zijn gewone verblijfplaats in Nederland had, dan is de Duitse rechter met uitsluiting van de Nederlandse bevoegd. Weliswaar voldoet de casus in beginsel ook aan de vereisten voor subsidiaire bevoegdheid voor de Nederlandse rechter, maar omdat het criterium ‘nationaliteit’ hoger wordt aangeslagen dan dat van de ‘vorige gewone verblijfplaats binnen vijf jaar voor overlijden’ gaat de bevoegdheid van de Duitse rechter voor en moet de Nederlandse rechter zich onbevoegd verklaren. De rechtsmacht van de aldus bevoegde lidstaatrechter strekt zich uit over de gehele nalatenschap.

Is geen enkele lidstaatrechter op grond van de voorgaande bepalingen bevoegd ten aanzien van de erfopvolging, dan mag een lidstaatrechter zich desalniettemin uitspre-

30. Vgl. ook preambule, nr. 20 en 21. De Nederlandse notaris blijft zijn erfrechtelijke bevoegdheid derhalve ontleen aan de *lex magistratus*, het recht van het land dat hem als zodanig heeft benoemd. Vgl. Knot 2008, p. 82 (zie noot 3) alsmede de aldaar (noot 79) aangehaalde andere bronnen.

31. Vgl. ook L. Strikwerda, *Inleiding tot het Nederlandse Internationaal Privaatrecht*, Deventer: Kluwer 2012, p. 81, 82.

32. Preambule, nr. 23.

33. Preambule, nr. 24.

34. Zie art. 5 tot en met 9 Europese Erfrechtverordening.

35. Preambule, nr. 30.

ken over de erfopvolging van de goederen die zich op het eigen grondgebied bevinden.³⁶

Bevinden zich goederen van de nalatenschap in derde landen en is het de verwachting dat de beslissing van de lidstaatrechter ten aanzien van de erfopvolging van deze goederen in dat derde land niet zal worden erkend of daar niet uitvoerbaar zal zijn, dan kan de aangezochte rechter zich op verzoek van een van de partijen onthouden van een uitspraak over deze goederen.³⁷ Hiermee kan worden voorkomen dat tegenstrijdige uitspraken de boedelafwikkeling zouden belemmeren. Voor het in ontvangst nemen van verklaringen omtrent (beneficiaire) aanvaarding of verwerping van de nalatenschap, een legaat of een wettelijk erfdeel overeenkomstig het toepasselijke erfrecht, is naast de algemeen bevoegde rechter ook bevoegd de rechter van de lidstaat waarin de persoon die de verklaring wenst af te leggen zijn gewone verblijfplaats heeft. Dit komt tegemoet aan de belangen van erfgenamen en legatarissen met een gewone verblijfplaats in een ander land dan waar de erfopvolging wordt behandeld. Voorwaarde is evenwel dat ook volgens het recht van de lidstaat van de gewone verblijfplaats van de erfgenaam of legataris dergelijke verklaringen in deze vorm kunnen worden afgelegd.³⁸ Opvallend is dat de preambule hieraan nog toevoegt dat wie als erfgenaam of legataris gebruik wil maken van de mogelijkheid verklaringen af te leggen in de lidstaat van zijn gewone verblijfplaats, het gerecht of de autoriteit die de erfopvolging behandelt binnen de termijn die het toepasselijke erfrecht voor het afleggen van de verklaring geeft, ervan in kennis moet stellen dat hij een dergelijke verklaring heeft afgelegd.³⁹ In de tekst van de verordening zelf zijn voor een dergelijke verplichting mijns inziens echter geen aanknopingspunten te vinden.

Voor het overige bevat de verordening op het vlak van de rechtsmachtverdeling een aantal algemene procedureregels, vergelijkbaar met de bepalingen zoals die bijvoorbeeld ook in de EEX-Verordening⁴⁰ zijn opgenomen.⁴¹ Deze behoeven op deze plaats dan ook geen nadere bespreking.

Toepasselijk recht: recht land laatste gewone verblijfplaats erflater

De verordening neemt het eenheidsstelsel tot uitgangspunt. Dat betekent dat het toepasselijke erfrecht, of dit nu door de erflater zelf is gekozen of niet, de erfopvol-

ging in haar geheel beheerst.⁴² Roerende en onroerende nalatenschapsgoederen, gelegen in binnen- of buitenland, worden alle door een en hetzelfde rechtsstelsel beheerst.⁴³ En aangezien dit uitgangspunt van de verordening ook in de andere lidstaten geldt, zal dat ene toepasselijke erfrecht straks dus ook ten aanzien van het onroerende vermogen dat in andere lidstaten is gelegen worden toegepast. Het alom bekende probleem van de aanknopingsovermacht ten aanzien van bijvoorbeeld de Franse vakantiewoning zal daarmee tot het verleden behoren.

Voor het toepasselijke recht sluit de verordening, evenals voor de rechtsmacht, aan bij de laatste gewone verblijfplaats van de erflater.⁴⁴ Doel van de regeling is ervoor te zorgen dat het voor de erflater mogelijk wordt van tevoren op rechtszekere wijze te kunnen bepalen welk recht op zijn nalatenschap van toepassing zal zijn.⁴⁵ Er is voor de gewone verblijfplaats gekozen, omdat deze een nauwe en duurzame band tussen de erflater en het betrokken land vertegenwoordigt.⁴⁶ De bedoeling is dus dat de erfopvolging wordt beheerst door een recht waarmee het nauw is verbonden. Daarom bepaalt de verordening ook dat als, bij wijze van uitzondering, uit alle omstandigheden van het geval blijkt dat de erflater op het tijdstip van zijn overlijden een kennelijk nauwere band had met een ander land, het recht van dit andere land op de erfopvolging van toepassing is.⁴⁷ In de preambule wordt ten aanzien van deze uitzondering opgemerkt dat de ‘kennelijk nauwste band’ uitdrukkelijk niet als subsidiaire aanknopingsfactor mag worden gehanteerd voor gevallen waarin de laatste gewone verblijfplaats van de erflater moeilijk te bepalen is.⁴⁸ Aangezien de gewone verblijfplaats per definitie verwijst naar een land waarmee de erflater nauw is verbonden, zal er naar mijn inschatting niet snel aanleiding zijn een beroep op deze uitzonderingsbepaling te doen.⁴⁹

In afwijking van het voorgaande, is het de erflater toegestaan door middel van een rechtskeuze zelf het toepasselijke erfrecht aan te wijzen. Hij kan daarbij kiezen voor het recht van het land waarvan hij, op het moment van de aanwijzing of zijn overlijden, de nationaliteit bezit.⁵⁰ De beperking van de rechtskeuzebevoegdheid van de

36. Art. 10 Europese Erfrechtverordening.

37. Art. 12 lid 1 Europese Erfrechtverordening.

38. Art. 13 Europese Erfrechtverordening.

39. Preambule, nr. 32, laatste volzin.

40. Verordening 2001/44/EG (Brussel I).

41. Zie art. 14-19 Europese Erfrechtverordening. Vgl. ook preambule, nr. 34.

42. Dit uitgangspunt is op diverse plaatsen terug te vinden, onder meer in art. 21 lid 1, 22 lid 1 en 23 lid 1 Europese Erfrechtverordening. Laatste genoemde bepaling, waarschijnlijk overgenomen uit art. 7 lid 1 HEV'89, spreekt over 'de vererving van de gehele nalatenschap'. Nu de verordening onder erfopvolging zowel de vererving als de afwikkeling van de nalatenschap verstaat, is dit een minder gelukkige formulering en kan beter – zoals op beide genoemde andere plaatsen – van 'de erfopvolging in haar/het geheel' worden gesproken.

43. Vgl. preambule, nr. 37, waar onder meer wordt gesteld dat de keuze voor het eenheidsstelsel dient ter bevordering van de rechtszekerheid en om versnippering van de nalatenschap te voorkomen.

44. Art. 21 lid 1 Europese Erfrechtverordening.

45. Preambule, nr. 37.

46. Preambule, nr. 23. Voor de inhoud van het begrip gewone verblijfplaats onder de verordening verwijs ik naar hetgeen hierover reeds onder het kopje rechtsmacht werd opgemerkt.

47. Art. 21 lid 2 Europese Erfrechtverordening.

48. Preambule, nr. 25, laatste volzin.

49. Vgl. in dit opzicht ook de – eveneens beperkt uit te leggen – uitzonderingen zoals we deze nu kennen in art. 3 lid 2 en 3 HEV'89.

50. Art. 22 lid 1 Europese Erfrechtverordening.

erflater tot diens nationale recht moet garanderen dat er een band bestaat tussen de erflater en het gekozen recht. Daarmee wordt getracht te voorkomen dat misbruik van de rechtskeuze wordt gemaakt doordat een recht zou worden gekozen met het specifieke oogmerk diegenen die recht hebben op een wettelijk erfdeel tekort te doen in hun legitieme verwachtingen.⁵¹ Bezit een erflater meer dan één nationaliteit, dan is een keuze voor elk van de nationale rechtsstelsels geldig.⁵² De vaststelling van de nationaliteit moet uitdrukkelijk als een voorvraag worden gezien, die daarmee buiten het toepassingsgebied van de verordening valt.⁵³ Aangezien ieder land zelfstandig, binnen de grenzen van het volkenrecht, bepaalt wie de nationaliteit van dat land bezit en wie niet, dient de vaststelling van de nationaliteit te geschieden aan de hand van het (nationaliteits)recht van het land waarvan iemand beweert de nationaliteit te bezitten.⁵⁴

Evenals onder het Haags Erfrechtverdrag 1989 dient de rechtskeuze te worden gedaan door middel van een verklaring in de vorm van een uiterste wilsbeschikking. Daarmee hoeft de rechtskeuze niet per definitie in een uiterste wilsbeschikking zelf te zijn opgenomen – hetgeen doorgaans natuurlijk wel het geval zal zijn. De vorm van de rechtskeuze moet in ieder geval voldoen aan de voor uiterste wilsbeschikkingen geldende vormvereisten, zoals ook de wijziging of herroeping van de rechtskeuze moet voldoen aan de vormvoorschriften voor de wijziging of intrekking van uiterste wilsbeschikkingen.⁵⁵ Een rechtskeuze kan zowel uitdrukkelijk worden uitgebracht als impliciet voortvloeien uit de uiterste wilsbeschikking, bijvoorbeeld indien de erflater daarin heeft verwezen naar bepalingen uit zijn nationale recht of dat recht anderszins heeft vermeld.⁵⁶ De materiële geldigheid van de rechtskeuze, waarmee blijkens de preambule wordt bedoeld of de rechtskeuze geacht kan worden willens en wetens te zijn gemaakt,⁵⁷ moet aan de hand van het gekozen recht worden beoordeeld. Uitdrukkelijk betekent dit echter niet dat het gekozen recht ook zelf in een rechtskeuzemogelijkheid dient te voor-

zien. De rechtskeuzemogelijkheid vloeit rechtstreeks uit de verordening voort: een rechtskeuze is daarom ook geldig als het gekozen recht een erfrechtelijke rechtskeuze niet toestaat.⁵⁸

Het toepasselijke erfrecht beheerst in beginsel de gehele erfopvolging. Voor enkele onderwerpen bevat de verordening echter bijzondere conflictregels, waarvan ik er een aantal wil noemen. In de eerste plaats is dat de toelaatbaarheid en de materiële geldigheid van een uiterste wilsbeschikking. Hieronder verstaat de verordening:

- a. de handelingsbekwaamheid met betrekking tot de uiterste wilsbeschikking;
- b. de specifieke beletselen om bij uiterste wil ten gunste van bepaalde personen te beschikken, of om goederen uit de nalatenschap te ontvangen van degene die bij uiterste wil beschikt;
- c. de toelaatbaarheid om door middel van een vertegenwoordiger bij uiterste wil te beschikken;
- d. de uitleg van de uiterste wilsbeschikking;
- e. bedrog, dwang, dwaling en andere omstandigheden met betrekking tot het ontbreken van of op gebrekkige wijze tot stand komen van de wil en wens van de erflater.⁵⁹

Deze onderwerpen worden beheerst door het recht dat op grond van de verordening van toepassing zou zijn geweest op de erfopvolging, indien de erflater zou zijn overleden op het moment waarop hij de uiterste wilsbeschikking maakte.⁶⁰ Doel van deze specifieke conflictregel voor de toelaatbaarheid en materiële geldigheid van uiterste wilsbeschikkingen is het dienen van de rechtszekerheid.⁶¹ Het wordt onwenselijk geacht dat een eenmaal opgemaakt testament tussen het moment van beschikken en overlijden zijn geldigheid zou kunnen verliezen als gevolg van een verandering in de persoonlijke omstandigheden van de erflater, bijvoorbeeld een verplaatsing van de gewone verblijfplaats, die heeft geleid tot een verandering in het toepasselijke erfrecht. De ongeldigheid van (bepalingen van) het testament zou immers grote consequenties kunnen hebben voor de wijze waarop en de mate waarin de laatste wil van de erflater daadwerkelijk kan worden uitgevoerd. Om dat te voorkomen wordt het peilmoment voor de vaststelling van het toepasselijke recht verlegd van het moment van het openvallen van de nalatenschap (lees: het overlijden van de erflater) naar het moment van testeren.⁶²

Van toepassing op de toelaatbaarheid en de materiële geldigheid van uiterste wilsbeschikkingen is derhalve in beginsel het recht van de gewone verblijfplaats van de testateur op het moment van het opmaken van de beschikking. Als hij in zijn testament een geldige rechtskeuze voor zijn nationale wet heeft opgenomen, dan zal het gekozen nationale recht ook de toelaatbaarheid en inhoudelijke geldigheid van het testament beheersen.

51. Preambule, nr. 38.

52. Art. 22 lid 1 tweede alinea Europese Erfrechtverordening. Hierin wordt bepaald dat een erflater die meer dan één nationaliteit bezit, kan kiezen voor het recht van elk van de landen waarvan hij op het tijdstip van de rechtskeuze de nationaliteit bezit. Deze beperking tot het tijdstip van de rechtskeuze wordt niet nader verklaard. Er lijkt mij ook geen objectieve rechtvaardiging te bestaan voor het feit dat niet tevens zou mogen worden gekozen voor het recht van elk van de landen waarvan de erflater bij zijn overlijden de nationaliteit bezit. Ook buiten de situatie van een meervoudige nationaliteit worden immers beide tijdstippen in aanmerking genomen bij de rechtskeuze. Waarom zou dan een rechtskeuze van een Nederlander voor Deens recht, wel geldig worden geacht als hij voor zijn overlijden de Deense nationaliteit verwerft onder gelijktijdig verlies van de Nederlandse nationaliteit, maar niet als hij de Deense nationaliteit naast zijn Nederlandse nationaliteit verkrijgt? Dat lijkt niet logisch, temeer als men bedenkt dat de rechtskeuze in ieder geval geldig zou zijn als de erflater reeds op het moment van de rechtskeuze beide nationaliteiten bezat.

53. Preambule, nr. 41.

54. Strikwerda 2012, p. 74, 75 (zie noot 31).

55. Art. 22 lid 4 Europese Erfrechtverordening.

56. Art. 22 lid 2 Europese Erfrechtverordening. Vgl. ook preambule, nr. 39.

57. Preambule, nr. 40, tweede volzin.

58. Preambule, nr. 40, eerste volzin.

59. Art. 26 lid 1 Europese Erfrechtverordening.

60. Art. 24 lid 1 Europese Erfrechtverordening.

61. Preambule, nr. 48.

62. Vgl. aldus bijvoorbeeld ook het huidige Duitse IPR, in Art. 26 Abs. 5 S. 1 EGBGB.

Het is echter ook mogelijk speciaal ten aanzien van de toelaatbaarheid en materiële geldigheid een rechtskeuze uit te brengen voor het recht dat de erflater ook ten aanzien van zijn erfopvolging had kunnen kiezen.⁶³ Hoewel de erfopvolging zelf zou zijn onderworpen aan het recht van de gewone verblijfplaats van de testateur, worden toelaatbaarheid en materiële geldigheid in dat geval niettemin beheerst door diens nationale wet.

Een tweede bijzondere conflictregel biedt de verordening ten aanzien van de formele geldigheid van schriftelijke uiterste wilsbeschikkingen. De regel is overgenomen uit het Haags Testamentsvormenverdrag 1961, derhalve gebaseerd op de *favor testamenti* en bedoeld om een testament in zoveel mogelijk gevallen formele geldigheid te verschaffen. Bijgevolg is de vorm van een schriftelijke uiterste wilsbeschikking geldig als deze voldoet aan de vormvereisten uit het recht van een van de volgende landen:

- a. het land waar de erflater bij uiterste wil beschikte;
- b. het land waarvan de erflater op het moment van beschikken of overlijden de nationaliteit bezat;
- c. het land waar de erflater op het moment van beschikken of overlijden zijn woonplaats had;
- d. het land waar de erflater op het moment van beschikken of overlijden zijn gewone verblijfplaats had;
- e. voor beschikkingen ten aanzien van onroerende zaken: het land waarin deze zijn gelegen.⁶⁴

Zoals hiervoor reeds werd opgemerkt, blijven de lidstaten die partij zijn bij het Haags Testamentsvormenverdrag 1961 ook na de inwerkingtreding van de verordening dit verdrag onverminderd toepassen.⁶⁵ Op basis van de verordening komen de lidstaten die geen partij zijn bij het verdrag straks tot eenzelfde genereus oordeel over de formele geldigheid van (schriftelijke) uiterste wilsbeschikkingen.

Opvallend is voorts dat de verordening het leerstuk van de herverwijzing – *renvoi* – niet afwijst, maar gedeeltelijk aanvaardt.⁶⁶ Wanneer de verordening naar het recht van een derde land verwijst, moeten ook de IPR-regels van deze niet-lidstaat, waar de verordening dus niet geldt, worden onderzocht. Komt men daarbij tot de conclusie dat deze IPR-regels voorzien in een terugverwijzing naar het recht van een lidstaat, dan wordt ook volgens de verordening het recht van deze lidstaat op de erfopvolging toegepast. Verwijzen de onderzochte IPR-regels daarentegen naar het recht van een andere niet-lidstaat, dan moeten de IPR-regels van dat land eveneens in ogenschouw worden genomen. Moet volgens de IPR-regels van deze andere niet-lidstaat het eigen recht worden toegepast, dan volgt de verordening deze verwijzing. In plaats van de regels van de eerste niet-lidstaat, wordt dan dus het recht van de tweede niet-lidstaat op de erfopvolging toegepast. Verwijzen de conflictregels van de tweede niet-lidstaat daarentegen niet naar het eigen recht, dan wordt de herverwijzing niet

gevolgd en wordt – conform het oorspronkelijke verwijzingsresultaat – het materiële erfrecht van de eerste niet-lidstaat toegepast.⁶⁷

Aanvaarding van *renvoi* vindt niet plaats indien de erflater een rechtskeuze heeft uitgebracht.⁶⁸ Ook als het een keuze voor het recht van een niet-lidstaat betreft, wordt dat recht op de erfopvolging toegepast zonder daarbij acht te slaan op de IPR-regels van het gekozen rechtstelsel. Alleen indien het objectief toepasselijke erfrecht moet worden vastgesteld, is een nader onderzoek naar buitenlandse IPR-regels soms onontbeerlijk. Hoewel ik de achtergrond van deze regeling, te weten het bereiken van beslissingsharmonie tussen de lidstaten en de betrokken derde landen omtrent het toepasselijke erfrecht, begrijp, vraag ik mij af of dit doel opweegt tegen de aanzienlijke praktische ongemakken die met het onderzoek naar buitenlands IPR, soms zelfs van twee verschillende rechtstelsels, gepaard zullen gaan.⁶⁹ Ik ben vooralsnog geneigd deze vraag ontkennend te beantwoorden.

Ten slotte bevat de verordening een gebruikelijke bepaling over de openbare orde.⁷⁰ Deze houdt in dat het door de verordening als toepasselijk aangewezen recht, of een bepaling daarvan, slechts terzijde kan worden geschoven als de toepassing van dat recht of die bepaling kennelijk onverenigbaar zou zijn met de openbare orde van het forum. Uit deze formulering wordt duidelijk dat de openbare orde-exceptie uitdrukkelijk het karakter van een uitzondering draagt en dat dus niet te snel tot toepassing van deze exceptie mag worden geconcludeerd. Een eerdere versie van de verordening merkte hierbij met name op dat het feit dat het toepasselijke recht een afwijkende regeling omtrent de legitieme portie kent op zich geen reden mag zijn de openbare orde-exceptie in stelling te brengen.⁷¹ Hoewel deze bepaling in de eindtekst ontbreekt, lijkt mij hiermee geen inhoudelijke wijziging te zijn beoogd. Aangezien de legitieme portie uitdrukkelijk tot de onderwerpen wordt gerekend die door het toepasselijke erfrecht worden beheerst,⁷² kan in het enkele feit dat het toepasselijke recht op dit punt verschilt van het eigen recht geen strijdigheid met de openbare orde worden gevonden. Zou dit anders zijn, en iedere lidstaat daarmee op grond van de openbare orde gerechtigd zijn de eigen regels omtrent de legitieme portie toe te passen, dan zou immers de doelstelling van de verordening om te komen tot een harmonisatie van de regels van internationaal erfrecht in de lidstaten ernstig worden ondermijnd. Slechts wanneer door toepassing van buitenlandse erfrecht fundamentele waarden en normen uit het eigen recht, bijvoorbeeld omtrent

63. Art. 24 lid 2 Europese Erfrechtverordening.

64. Art. 27 lid 1 Europese Erfrechtverordening.

65. Art. 75 lid 1 tweede alinea Europese Erfrechtverordening.

66. Vgl. in deze zin ook reeds art. 4 HEV'89.

67. Art. 34 Europese Erfrechtverordening. Zie ook preambule, nr. 57.

68. Zie art. 34 lid 2 Europese Erfrechtverordening, waar *renvoi* ook in een aantal andere gevallen wordt uitgesloten.

69. De (preambule bij de) verordening zwijgt overigens geheel over de redenen voor het aanvaarden van *renvoi*, zowel over de voor- als de nadelen ervan.

70. Art. 35 Europese Erfrechtverordening. Vgl. ook art. 18 HEV'89.

71. Zie art. 27 lid 2 van het voorstel voor een Europese Erfrechtverordening, zoals opgenomen in COM(2009), 154 def., waarover nader Knot 2010 (zie noot 3).

72. Art. 23 lid 2 aanhef en onder h Europese Erfrechtverordening.

de gelijkheid tussen man en vrouw, dreigen te worden geschonden, is het inroepen van de openbare orde-exceptie gerechtvaardigd.

Erkenning, aanvaarding en tenuitvoerlegging: beslissingen, akten en schikkingen

Voor de erkenning en tenuitvoerlegging is in de Europese Erfrechtverordening nauw aansluiting gezocht bij het desbetreffende systeem uit de EEX-Verordening.⁷³ Dit betekent dat beslissingen⁷⁴ van lidstaatrechters automatisch in de overige lidstaten worden erkend, zonder dat daartoe een procedure is vereist.⁷⁵ Bovendien worden dergelijke beslissingen, op voorwaarde dat zij in eigen land uitvoerbaar zijn, ook in de andere lidstaten uitvoerbaar verklaard.⁷⁶ Bij deze uitvoerbaarverklaring wordt in eerste instantie niet aan enige weigeringsgrond getoetst en wordt de partij tegen wie tenuitvoerlegging wordt gevraagd ook niet gehoord.⁷⁷ Pas als deze partij tegen de beslissing tot uitvoerbaarverklaring een rechtsmiddel aanwendt, komen de weigeringsgronden aan de orde.⁷⁸ Ook dan wordt echter in geen geval de inhoudelijke juistheid van de gegeven beslissing onderzocht.⁷⁹ De enige gronden waarop het is toegestaan erkenning van een erfrechtelijke beslissing van een andere lidstaatrechter te weigeren, zijn:

- a. kennelijke strijdigheid met de openbare orde in het land van erkenning;
- b. ontijdig uitgebrachte inleidende dagvaarding, waardoor de verweerder tegen wie verstek werd verleend in zijn verdediging is geschaad;
- c. onverenigbaarheid van de te erkennen beslissing met een tussen dezelfde partijen gegeven beslissing in het land van erkenning;
- d. onverenigbaarheid van de te erkennen beslissing met een eerder tussen dezelfde partijen in hetzelfde geschil gegeven beslissing, mits deze eerdere beslissing voor erkenning vatbaar is in het land van erkenning.⁸⁰

73. Vgl. preambule, nr. 59.

74. Onder een 'beslissing' verstaat de verordening een door een gerecht van een lidstaat inzake erfopvolging gegeven beslissing, ongeacht de daaraan gegeven benaming, alsmede de beslissing betreffende de vaststelling door de griffier van het bedrag van de proceskosten; art. 3 lid 1 aanhef en onder g Europese Erfrechtverordening.

75. Art. 39 Europese Erfrechtverordening.

76. Art. 43 Europese Erfrechtverordening. Zie voor de daarbij te volgen procedure art. 45-58 Europese Erfrechtverordening.

77. Art. 48 Europese Erfrechtverordening.

78. Art. 52 Europese Erfrechtverordening.

79. Art. 41 Europese Erfrechtverordening.

80. Art. 40 Europese Erfrechtverordening.

In een lidstaat verleden authentieke akten⁸¹ hebben in de overige lidstaten dezelfde – althans de naar aard en reikwijdte meest daarmee vergelijkbare – bewijskracht als in het land van herkomst, op voorwaarde dat dit niet in strijd is met de openbare orde van die andere lidstaat.⁸² De echtheid van een authentieke akte kan uitsluitend voor een gerecht van de lidstaat van herkomst en volgens het recht van die lidstaat worden betwist.⁸³ Een dergelijke procedure schorst de bewijskracht van de akte in andere lidstaten.⁸⁴ De in de akte vastgelegde rechtshandelingen of rechtsbetrekkingen worden daarentegen uitsluitend aangevochten voor de gerechten die volgens de regels van de verordening ten aanzien van de erfopvolging bevoegd zijn. Ook in een dergelijk geval wordt, lopende de procedure, de bewijskracht van de akte, wat het bestreden punt betreft, geschorst.⁸⁵

Volgens dezelfde procedure als hiervoor ten aanzien van beslissingen werd beschreven, worden ook authentieke akten en gerechtelijke schikkingen⁸⁶ die in hun lidstaat van herkomst uitvoerbaar zijn, op verzoek in andere lidstaten uitvoerbaar verklaard.⁸⁷

Europese erfrechtverklaring: grensoverschrijdende verklaring van erfrecht

‘Een snelle, soepele en efficiënte behandeling van een erfopvolging met grensoverschrijdende gevolgen in de Unie impliceert dat de erfgenamen, de legatarissen, de executeurs-testamentair en de beheerders van de nalatenschap eenvoudig hun rechtspositie en/of rechten en bevoegdheden moeten kunnen aantonen in een andere lidstaat, bijvoorbeeld een lidstaat waar zich goederen van de nalatenschap bevinden. Om dit te verwezenlijken, moet bij deze verordening worden voorzien in de instelling van een eenvormige verklaring, de Europese erfrechtverklaring (hierna: “de erfrechtverklaring”), die wordt afgegeven om in een

81. Onder een 'authentieke akte' verstaat de verordening een document inzake erfopvolging dat in een lidstaat formeel als authentieke akte is verleden of geregistreerd en waarvan de formele geldigheid: (1) betrekking heeft op de ondertekening en de inhoud van de akte, en (2) is vastgesteld door een overheidsinstantie of door een andere daartoe door de lidstaat van herkomst gemachtigde instantie; art. 3 lid 1 aanhef en onder i Europese Erfrechtverordening.

82. Art. 59 lid 1 Europese Erfrechtverordening. Vgl. ook preambule, nr. 61.

83. In afwijking van de tekst van de verordening die over 'echtheid' rept, spreekt de preambule van 'formele geldigheid' van de authentieke akte, waaronder – autonoom – naast de echtheid van de akte ook de vormvereisten, de bevoegdheid van de autoriteit die de akte opmaakt en de procedure volgens welke de akte wordt opgemaakt moeten worden begrepen. Daaronder vallen ook de feitelijke gegevens die door de betrokken autoriteit in de akte zijn vastgesteld. Aldus preambule, nr. 62.

84. Art. 59 lid 2 Europese Erfrechtverordening.

85. Art. 59 lid 3 Europese Erfrechtverordening. Vgl. ook preambule, nr. 63.

86. Onder een 'gerechtelijke schikking' verstaat de verordening een schikking inzake erfopvolging die door een gerecht is goedgekeurd of tijdens een procedure voor een gerecht is getroffen; art. 3 lid 1 aanhef en onder h Europese Erfrechtverordening.

87. Art. 60 en 61 Europese Erfrechtverordening.

andere lidstaat te worden gebruikt. Ten einde het subsidiariteitsbeginsel te eerbiedigen, mag de erfrechtverklaring niet in de plaats treden van interne documenten met gelijk[w]aardige strekking in de lidstaten.⁸⁸

Uit deze overweging blijkt heel aardig wat met het invoeren van de Europese erfrechtverklaring wordt beoogd: het bieden van een mogelijkheid aan erfgenamen, legatarissen en executeurs zich eenvoudig in de andere lidstaten als zodanig te legitimeren.⁸⁹ Een dergelijke erfrechtverklaring dient door middel van een daartoe vastgesteld standaardformulier⁹⁰ te worden aangevraagd in de lidstaat waarvan de rechten volgens de verordening bevoegd zijn de erfopvolging ter hand te nemen. Behalve de rechter, kan een lidstaat er ook voor kiezen een andere autoriteit – krachtens nationaal recht bevoegd om erfrechtzaken te behandelen – aan te wijzen die in dat land tot afgifte van een erfrechtverklaring bevoegd zal zijn.⁹¹ Het ligt voor de hand dat Nederland hiertoe de notaris zal machtigen.⁹²

Ook voor de erfrechtverklaring zelf is een standaardformulier vastgesteld.⁹³ Dit zal de eenvormigheid in het gebruik van de erfrechtverklaring in de diverse lidstaten ongetwijfeld bevorderen. De erfrechtverklaring bevat naast een aantal formele gegevens onder meer informatie over de erflater, de rechthebbenden en hun erfdeel, het op de erfopvolging toepasselijke recht, of de erflater een testament had, de aanwezigheid van eventuele verklaringen van (beneficiaire) aanvaarding of verwerping en de bevoegdheden van een eventuele executeur-testamentair of beheerder van de nalatenschap.⁹⁴

De rechtsgevolgen die de verordening aan de in een lidstaat afgegeven erfrechtverklaring verbindt, gelden in de overige lidstaten op gelijke wijze, zonder dat daartoe enige procedure is vereist.⁹⁵ De erfrechtverklaring is geen zelfstandige executoriale titel, maar heeft bewijskracht.⁹⁶ De rechtsgevolgen zijn vergelijkbaar met de rechtgevolgen van onze Nederlandse verklaring van erfrecht. De inhoud van de erfrechtverklaring wordt geacht juist te zijn.⁹⁷ Een ieder die te goeder trouw op de inhoudelijke juistheid van de erfrechtverklaring is afgegaan, wordt tegen eventuele onjuistheid beschermd.⁹⁸ Bovendien vormt de erfrechtverklaring

een titel voor de inschrijving van goederen uit de nalatenschap in de openbare registers.⁹⁹

De autoriteit die tot afgifte van de erfrechtverklaring overgaat, bewaart het origineel ervan en verstrekt een of meer gewaarmerkte afschriften. Deze zijn zes maanden na afgifte geldig en slechts in uitzonderlijke gevallen kan tot een langere geldigheidsduur worden beslist. Na ommekomst van deze termijn zal, als nog steeds behoefte aan legitimatie door middel van een erfrechtverklaring bestaat, verlenging van de geldigheid of afgifte van een nieuw gewaarmerkt afschrift moeten worden gevraagd.¹⁰⁰ Hoewel de beperking van de geldigheidsduur in de praktijk als een belemmering kan worden ervaren, wordt op deze manier wel bereikt dat erfrechtverklaringen die onverhoopt onjuiste gegevens bevatten na verloop van tijd automatisch hun werking verliezen en daarmee uit omloop raken.

Besluit: stap voorwaarts

Concluderend kan worden gesteld dat de Europese Erfrechtverordening als nieuwe loot aan de stam van het Europese IPR positief kan worden ontvangen. Daar waar het ultieme doel van het IPR, te weten het op rechtvaardige en doelmatige wijze reguleren van het door rechtsverscheidenheid gecompliceerde internationale rechtsverkeer,¹⁰¹ het best kan worden bereikt door middel van geharmoniseerde of zelfs geünificeerde conflictregels, moet ook deze Europese verordening als een verdere stap voorwaarts worden geduid. Hoewel op afzonderlijke onderdelen soms gemakkelijk kritiek valt te leveren, vormt de verordening in het algemeen op zowel het vlak van de rechtsmacht, het toepasselijke recht als de erkenning en tenuitvoerlegging een uitgebalanceerd geheel. Juist het feit dat voortaan in alle lidstaten dezelfde regels van internationaal erfrecht zullen gelden, maakt dat de mogelijkheden van internationale *estate planning* en een eenvoudiger boedelafwikkeling zullen toenemen.

Ook de invoering van een Europese erfrechtverklaring betekent een stap voorwaarts. De praktijk zal moeten uitwijzen of de manier waarop de Europese erfrechtverklaring nu is vormgegeven uiteindelijk de meest werkbare zal zijn. Het zal wel enige tijd in beslag nemen voordat een ieder aan de omgang met dit nieuwe instrument gewend is geraakt. Mijn verwachting is echter dat de werking en rechtsgevolgen van deze ene erfrechtverklaring in alle lidstaten – ter vervanging van de waaier aan nationale verklaringen van erfrecht die nu soms is vereist – de eenvoud, snelheid en efficiëntie van de internationale boedelafwikkeling substantieel zullen bevorderen.

Hoewel de verordening ons nog even tijd laat – tot 17 augustus 2015 immers – voordat zij moet worden toegepast, is het toch zaak dat reeds nu van de inhoud

88. Preambule, nr. 67.

89. Aldus ook art. 63 lid 1 Europese Erfrechtverordening.

90. Zie art. 65 lid 2 Europese Erfrechtverordening.

91. Art. 64 Europese Erfrechtverordening.

92. Zie ook preambule, nr. 70. Krachtens art. 78 lid 1 aanhef en onder c Europese Erfrechtverordening dienen de lidstaten uiterlijk op 16 januari 2014 aan de Commissie mee te delen welke andere autoriteiten in hun land bevoegd zullen zijn tot afgifte van een Europese erfrechtverklaring.

93. Art. 67 lid 1 Europese Erfrechtverordening.

94. Zie voor de gehele lijst van gegevens die de erfrechtverklaring – voor zover in het concrete geval noodzakelijk en relevant – dient te bevatten: art. 68 Europese Erfrechtverordening.

95. Art. 69 lid 1 Europese Erfrechtverordening.

96. Preambule, nr. 71.

97. Art. 69 lid 2 Europese Erfrechtverordening.

98. Art. 69 lid 3 en 4 Europese Erfrechtverordening.

99. Art. 69 lid 5 Europese Erfrechtverordening.

100. Art. 70 Europese Erfrechtverordening. Vgl. ook preambule, nr. 72.

101. Vgl. Strikwerda 2012, p. 2 (zie noot 31).

van de verordening wordt kennisgenomen. Evenals bij regeren, gaat het immers ook bij *estate planning* om vooruitzien. De mogelijkheden die de verordening daarin biedt, kunnen nu al uitkomst bieden.